

Olja och industrisamarbete

Förhandlingar och samarbete på oljeområdet med Norge går trögt. Det "extra pris" i form av konkreta industriprojekt som norska regeringen kraver i utbyte för oljeavtal har visat sig svårt att betala. Det som förvånar är väl snarast de stora ansträngningarna och entusiasmen på den svenska sidan när det gäller förslag till industrisamarbete. Innan svensk industri ger sig in på storstilade industriprojekt i Norge borde man något djupare analysera förutsättningarna för att i framtiden bedriva lönsam industriproduktion i Norge. Resultatet av en sådan analys torde verka nedkylande i varje fall på den traditionella svenska exportindustrins entusiasm att etablera tillverkning i Norge. Oljepengarna leder nämligen till en starkt försämrad konkurrenskraft för norsk industri.

Utvecklingen av den norska ekonomin under de närmaste decennierna kommer i hög grad att bero på hur inkomsterna från oljan och gasen utnyttjas. Oljan svarar redan idag för en tredjedel av exportinkomsterna med ett bruttoproduktionsvärde på över 40 mdr kr 1980. Statens inkomster från oljan beräknas under 1980-talet uppgå till mellan 25 och 30 mdr kr per år. Det rör sig alltså om mycket stora belopp som kan utnyttjas för att öka privat och offentlig konsumtion i Norge. Man kan här tänka sig två extremfall a) oljeinkomsterna konsumeras i den takt de uppstår, b) alla oljeinkomster sparas för framtiden vilket kan ske på fyra olika sätt: investeringar i realkapital (maskiner, byggnader, vagar etc), investeringar i utbildningskapital, investeringar i naturresurskapital (genom att låta oljan ligga kvar i jorden) samt genom investeringar i utlandet (genom ett över-skott av export över import).

Utrymmet medger inte en diskussion av de avvägningar det här är fråga om och som bla gäller avvägningen mellan nu levande och framtida generationer och avkastningen på oljepengarna i olika alternativ användning. Även om det finns stora potentiella valmöjligheter när

det gäller disponeringen av oljeinkomsterna, är det emellertid realistiskt att räkna med att en stor del av oljeintäkterna kommer att konsumeras i den takt de uppstår, medan resterande del går till investeringar inom landet. Starka fackföreningar och intressegrupper i kombination med relativt svaga regeringar leder knappast till en utveckling där det långsiktiga perspektivet dominerar. För detta talar också den relativt låga realavkastningen på investeringar i utlandet. Vilka blir då effekterna på den norska ekonomin av en sådan utveckling?

Strukturumvandlingen i en ekonomi påverkas både från efterfrågesidan och kostnadssidan. När inkomsterna stiger, ökar konsumtionen av vissa varor (de med hög inkomstkänslighet) mer än av andra. I högt utvecklade industriländer är det framför allt efterfrågan på tjänster som växer snabbt vid en ökning i inkomsterna. Fritids- och turisttjänster, utbildning och sjukvård är goda exempel. De norska oljeinkomsterna kommer således i första hand att gynna de för utländsk konkurrens skyddade hemmamarknadsproducerande sektorerna, speciellt privata och offentliga tjänster.

Effekterna på kostnadssidan verkar i samma riktning som på efterfrågesidan. Dels kommer konkurrensen om arbetskraften att leda till relativt snabbt stigande löner. Eftersom exportindustrins priser är bestämda på världsmarknaden, finns små möjligheter för denna att kompensera stigande arbetskraftskostnader med högre priser. Utvecklingen leder till fallande lönsamhet och så småningom nedläggningar. Den skyddade verksamheten, som gynnas av det förändrade efterfrågemönstret, kan däremot överväldna kostnadsökningarna på priserna utan att efterfrågan allvarligt påverkas.

Dels kommer, vid en långsam intern pris- och kostnadsutveckling, den kontinuerliga påfyllningen av Norges valuta-reserv, som oljeinkomsterna ger upphov till, att innebära att den norska kronan kontinuerligt ökar i värde jämfört med

andra valutor. Härigenom församras industrins konkurrenskraft gentemot utlandet ytterligare. Exportvolymen och sannolikt också exportinkomsterna för den konkurrensutsatta industrin sjunker. Effekterna på kostnadssidan är således entydigt negativa för den konkurrensutsatta delen av näringslivet. Denna permanenta kostnadskris leder emellertid inte till bytesbalansproblem av svensk typ eftersom inkomsterna från oljan och gasen kompenserar bortfallet i övriga exportinkomster.

Det resonemang vi här har fört bekräftas också av de långsiktiga analyser som utförts av norska ekonomer. De beräkningar över strukturutvecklingen fram till 1990 som gjorts för Norge, visar att branscher som teko, traforädling, kemisk industri, metallproduktion, varv och verkstadsindustri kommer att gå relativt starkt tillbaka, medan från utländsk konkurrens skyddade sektorer som trävaruindustri, byggnads- och anläggningsindustri, eldistribution plus en rad tjänsteproducerande sektorer kommer att expandera relativt starkt.

Användningen av oljeinkomsterna kan alltså förväntas leda till en starkt ökad efterfrågan på varor och tjänster från traditionellt icke konkurrensutsatta sektorer och en långvarig kostnadskris för konkurrensutsatt norsk industri. Sverige kommer att under många år framåt leva granne med ett land som utmärks av höga arbetskraftskostnader och stor köpkraft. Detta talar för stor försiktighet vad gäller svenska satsningar i norsk industri. Man kan emellertid inte bortse från möjligheten av att Norge kan tänkas importera en hel del av de tidigare importskyddade varorna och tjänsterna och därmed något reducera omställningsproblemen. Naturliga exportprodukter för Sverige kan vara byggnads- och anläggningsverksamhet, teleservice men kanske också sjukvård och utbildning. Det krävs alltså en viss fantasi för att upptäcka de nya möjligheter som den norska oljan ger svenskt näringsliv. Det är emellertid Sverige som bör satsa på industrialisering – inte Norge.

Lennart Hjalmarsson